

Загальна характеристика роботи

Актуальність теми дослідження. Проблема політичної згоди, загальнонаціонального консенсусу завжди була складною для України завдяки її просторовому, геополітичному положенню, етнічному, культурному, регіональному й іншому різноманіттю. На сучасному етапі головні політичні сили країни у пошуку компромісу, здатного привести наше суспільство до згоди.

Демократія припускає широку й добровільну участь всіх громадян у формуванні політичної згоди та потребує наявності відповідних процедур та високого рівня політичної комунікації. Це забезпечує збереження політичної стабільності й вирішення виникаючих конфліктів мирним, ненасильницьким шляхом.

Україна є багатонаціональною державою, в якій співіснують різноманітні соціально-політичні, національні напрями та релігійні конфесії. Останні роки в Україні відбуваються досить ґрунтовні трансформації, а це вимагає необхідної реакції громадян на дані зміни. Досягнення політичної згоди між членами суспільства, між політичними акторами дає можливість здійснити ці трансформації, які є необхідними для сьогодення.

Все це говорить про актуальність та своєчасність поставленої проблеми.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційне дослідження виконано в межах комплексної науково-дослідної теми кафедри політичних наук Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К.Д. Ушинського» «Трансформаційний процес в Україні: основні проблеми та умови їх вирішення» (№ держреєстрації 0109U000215), одним з виконавців якої є дисертант.

Мета і завдання дослідження. Мета дисертаційного дослідження полягає в визначенні механізмів, які формують погоджувальні взаємовідносини між членами суспільства та акторами політичного процесу. Для досягнення мети передбачалося вирішити наступні наукові **завдання**:

- дослідити теоретичні підходи та характерні ознаки політичної згоди;
- розглянути структуру та типи політичної згоди;
- визначити функції інститутів політичної згоди;
- розглянути засоби досягнення політичної згоди в сучасних умовах;
- проаналізувати процес застосування консенсусу, як механізму політичної згоди в управлінні соціально-політичними конфліктами;
- визначити показники політичної згоди в сучасному українському суспільстві;
- проаналізувати застосування політики пактів та круглих столів у формуванні політичної згоди на прикладі зарубіжного досвіду.

Об'єктом дослідження є форми взаємодії між членами суспільства та суб'єктами політичного процесу в сучасній Україні.

Предмет дослідження – процес досягнення політичної згоди в сучасному політичному процесі, як політичної дії.

Методи дослідження. В основу методології дослідження покладені загальнотеоретичні принципи та підходи (політологічний, соціально-філософський, культурологічний, історичний та правовий) для визначення конституювання та інституалізації політичної згоди за сучасних умов політичного розвитку. Були використані методи, такі як системний, порівняльний, історичний, структурно-функціональний, загально-логічний, емпіричний та аналітичний методи, методи моделювання та абстрагування, аналізу і синтезу, прогнозування та інші. З позиції структурно-функціонального підходу було проаналізовано систему політичної згоди, яка представлена наступними елементами – інститутами, ідеологією, нормами та культурою і, відповідно, кожний позначений елемент виконує властиву тільки йому функцію в системі політичної згоди. З позиції системного підходу було розглянуто компоненти, які впливають на політичну згоду: це інші системи та процеси, умови середовища, в якому формується політична згода. В рамках конфліктологічного підходу проаналізовано політичну згоду в політичному процесі, який розглядається в аспекті протиставлення групових інтересів – конфлікт містить в собі тенденцію до рівноваги, балансу інтересів.

Наукова новизна одержаних результатів. Дана дисертаційна робота є одним з перших в українській політичній науці дослідженням, яке присвячено теоретичним і практичним проблемам досягнення політичної згоди в умовах сучасного політичного процесу. Елементи наукової новизни вбачаються, зокрема, у наступних положеннях та висновках дисертаційного дослідження:

Вперше:

– для розуміння природи політичної згоди застосовано теорію дії механізму соціальної оцінки, скрізь політичну призму. Визначено, що суб'єкти політичного процесу по-різному сприймають один одного й різними засобами бажають впливати один на одного. Це стосується й процесу досягнення політичної згоди. Для цього використовують так звані ефекти політичної оцінки: політична фаслітація та політична інгібіція. Політична фаслітація передбачає стимулюючий вплив одних політичних акторів на поведінку інших. Політична інгібіція проявляється в політично-психологічному ефекті зворотної дії. Це виражається в негативному впливі одного політичного актора на іншого. Даний вплив може мати і ефект призупинення дій. Ці аспекти безпосередньо впливають на процес формування політичної згоди в суспільстві. Завдяки такому процесу відбувається подальший розвиток політичної системи або шляхом мирних переговорів, компромісу та консенсусу, або – зворотній негативний процес – це революція та дезорієнтація суспільства в політичних процесах;

– на основі застосування закону єдності та боротьби протилежностей, визначено, що протиріччя, які відбуваються в політичному процесі та в суспільстві загалом, приводять до перетворення існуючого положення в якісно нове явище, яке персоніфікує новий рівень згоди в суспільстві;

– визначено, що владні інститути здатні підтримувати навіть ті норми та цілі, які не відповідають потребам розвитку суспільства, розходяться з політичними традиціями населення та суперечать менталітету й інтересам громадян. Через цю обставину політичний консенсус стає тактичним прийомом з організації змови влади проти суспільства;

– на основі теорії рольової політичної напруги визначено, що при досягненні політичної згоди перемога установки на переговори створює механізм демократизації, який перешкоджає процесам загострення напруженості та поглиблення економічної кризи;

– обґрунтовано, що наявність політичної згоди в суспільстві та єдність політичного організму є найважливішим показником рівня відповідності сформованих форм політичного життя соціально-економічним відносинам, духовному потенціалу суспільства. Політична згода виступає як засіб досягнення політичної цілісності, що є результатом інтеграції та узгодження окремих інтересів.

Уточнено:

– розуміння терміну політична згода на основі аналізу його природи та змісту. Під політичною згодою слід розуміти відповідну форму політичної поведінки, яка виражається в погоджувальній політичній дії з актуальних політичних процесів, які відбуваються в суспільстві. Ця політична дія є результатом відносин між суб'єктами та об'єктами політики, а щодо суспільства – вона виступає в якості цінності та показує рівень розвитку громадянського суспільства;

– системну якість політичної згоди. Визначено, що ті самі суб'єкти, об'єкти, інститути можуть виступати, причому в той самий час, але в іншому відношенні, і як носії політичної незгоди або конфлікту;

– сфери життєдіяльності суспільства та напрямки діяльності політичної влади, де політична згода є необхідною умовою вирішення соціально-політичних конфліктів та подальшого розвитку суспільства;

– класифікацію функцій політичної згоди, які безпосередньо впливають на тип суспільства, тип політичної культури і, як наслідок, на формування відповідного типу політичної системи.

Набули подальшого розвитку:

– дослідження засобів досягнення політичної згоди в сучасному політичному процесі, їх функції та форми прояву. Зокрема, визначення ролі консенсусу в процесі досягнення політичної згоди та регулювання політичними конфліктами; застосування пактів та круглих столів, переговорів тощо. Визначається, що ці засоби можуть бути як активними, так і пасивними, але головним є те, що спрямовані вони повинні бути на дії державної та політичної влади;

– вивчення інститутів держави та громадянського суспільства, які безпосередньо впливають на політичну соціалізацію особистості. На цій основі проаналізовано фактори формування відповідного рівня політичної згоди;

– дослідження співвідношення та співіснування плюралізму та згоди в рамках демократії. Визначено, що існують деякі ідеї та цінності, які схвалюються та підтримуються прихильниками різних політичних, філософських, моральних напрямків, груп з різними соціально-економічними інтересами. Спрямованість режиму на реалізацію цих ідей і цінностей, які не поглинають всіх існуючих розходжень, а лише надбудовуються над ними, і здатні консолідувати суспільство.

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що вони можуть бути використані для удосконалення форм взаємодії між суб'єктами політичного процесу; теоретичні викладки та практичні рекомендації є корисними для суб'єктів політичної діяльності, зокрема для представників політичних партій, рухів, політичної еліти та ін.; для більш глибокого осмислення політичних процесів, зв'язків та відносин, що виникають та формуються в політичній системі України.

Матеріали дослідження можуть бути використані в навчальному процесі при викладанні курсів з політології, соціології, політичної психології, політичної конфліктології, спецкурсів у вищих навчальних закладах, наприклад, таких як «Форми політичної участі», «Політична поведінка», «Політична культура», «Формування громадянського суспільства» та ін.

Апробація результатів дисертації. Теоретико-методологічні положення та ідеї, що розвиваються у дисертаційному дослідженні, доповідалися та обговорювалися на міжнародних, всеукраїнських та регіональних науково-теоретичних та науково-практичних конференціях, семінарах, круглих столах: «Проблеми трансформації системи державного управління в умовах політичної реформи в Україні» (м. Київ, 2006 р.), «Соціально-політична взаємодія в сучасній Україні: вибір шляхів державного розвитку» (м. Одеса, 2007 р.), «Україна в системі сучасних цивілізацій: трансформації держави і громадянського суспільства» (м. Одеса, 2008 р., 2009 р., 2010 р.), Одеські соціологічні читання, присвячена пам'яті І. М. Попової на тему: «Соціальна політика і механізми інтеграції українського суспільства» (м. Одеса, 2008 р.), «Вивчення та впровадження в Україні іноземного досвіду удосконалення діяльності органів влади» (м. Полтава, 2009 р.), «Модернізація політичної системи сучасної України: стан та перспективи розвитку» (м. Луганськ, 2010 р.).

Дисертація обговорювалася на методологічних семінарах кафедри політичних наук Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського (2008-2011 рр.).

Публікації. Основні ідеї, положення та висновки дисертаційного дослідження викладені автором у 5 публікаціях, які надруковані у виданнях, затверджених ВАК України фаховими з політології.

Структура дисертації обумовлена специфікою проблем, що стали об'єктом і предметом дисертаційного дослідження, та відповідає меті і завданням дослідження. Дисертація складається зі вступу, 3 розділів, висновків

і списку використаних джерел. Загальний обсяг роботи складає 192 сторінки. Список використаних джерел містить 206 найменувань (20 сторінок).

Основний зміст роботи

У **Вступі** обґрунтовується актуальність теми дисертаційного дослідження, розкрито зв'язок роботи з відповідними науковими програмами і темами, визначені об'єкт, предмет, сформульовані мета та основні завдання дослідження, охарактеризовано використані в роботі методи, наукова новизна та практичне значення, подано відомості про апробацію теоретичних положень дослідження, його структуру та обсяг.

У **Розділі 1 «Природа та теоретичні підходи до розуміння політичної згоди»** висвітлено стан наукових теоретичних розробок політологічного, філософського, соціологічного та юридичного напрямків щодо природи, сутності та визначення політичної згоди.

У **підрозділі 1.1 «Поняття політичної згоди: теоретичні підходи та характерні ознаки»** відзначається, що розуміння та застосування на практиці політичної згоди в сучасному політичному процесі пов'язано з тими підходами, які науковці використовують для визначення її сутності та внутрішнього змісту.

Визначено, що сучасна ситуація, яка склалася в українському політичному просторі, вимагає осмислення різноманітних форм політичної дії, що надасть можливість здійснювати погоджувальну політичну практику вирішення соціально-політичних конфліктів. Останнім часом з'явилися праці, які присвячені тим або іншим проблемам досягнення суспільної, соціальної та національної згоди в Україні. При цьому, поняття «політична згода» як самостійна категорія не виділялася, її найчастіше ототожнюють із консенсусом, а також з різними формами згоди.

Українські вчені більше уваги приділяють аналізу консенсусу в соціальному та політичному житті суспільства. За останні роки було захищено декілька дисертаційних досліджень з цієї тематики: Н. Дубовик в своїй роботі розглядає ідеї консенсусу в концепціях політичних еліт; П. Вознюк аналізує в своєму дослідженні консенсус як принцип сучасної демократії; В. Мажаровський досліджує взаємовідношення конфлікту й консенсусу як соціальних феноменів, які розглядаються на матеріалах історико-соціологічної думки та сучасних теорій соціального конфлікту; М. Потураєв вивчає консенсусний потенціал політичної комунікації в умовах ідеологічного плюралізму; М. Арудов розглядає громадянську згоду як передумову громадянського суспільства в Україні на основі досвіду політичного аналізу в Криму.

Цікавими також є роботи російських науковців. Так, проблеми природи, структури та типів політичної згоди розглядали такі вчені, як І. Базильова, Н. Варламова, Н. Крісюн та ін.

Крім того, проаналізовані положення праці вчених, які досліджують політичну поведінку та форми політичної участі в рамках теорій конфлікту,

політичного конфлікту, політичної стабільності, структурного функціоналізму, позитивізму, демократії, громадянського суспільства символічного інтеракціонізму, комунікації, в школах синергетики, герменевтики, етнометодології, феноменології і т. п.

Відзначається, що, незважаючи на досить великий обсяг наукової літератури, яка присвячена тим або іншим аспектам заявленої теми дисертаційного дослідження, багато проблемних питань щодо форм прояву, засобів досягнення, механізму підтримки політичної згоди в українському суспільстві й досі не вирішені.

У підрозділі 1.2 «*Структура та типи політичної згоди*» показано, що політична згода є, насамперед, відношенням між суб'єктами в політичній сфері суспільства. Суб'єкти, як елемент структури політичної згоди, представлені в конкретній взаємодії між політичними акторами, які безпосередньо здійснюють пошук оптимальної та стійкої згоди. Суб'єктами політичної згоди в суспільстві можуть виступати різні соціальні та політичні сили. Політична згода між основними соціальними та політичними силами проявляється у визнанні винятково конституційних форм перетворень і політичних дій, пріоритету громадянського суспільства та права на існування різних класів і соціальних інтересів, в розподілі влади та наявності правової держави як основи демократії, непорушності права власності та розмаїтості її форм.

При розгляді технології досягнення політичної згоди визначено, що вона включає в такі елементи: аналіз спектра соціально-політичних інтересів і їх організацій; обґрунтування загальних цінностей і пріоритетних цілей, на основі яких можлива згода; системна діяльність інститутів влади та суспільно-політичних організацій з метою забезпечення суспільної згоди щодо норм, механізмів і шляхів регулювання суспільних відносин і досягнення тих цілей, які визнані загальнозначущими.

У висновках до Розділу I відзначається, що політична згода розглядається з політичної, правової, філософської, соціологічної, психологічної та інших точок зору. Це складне явище, яке є відповідною політичною дією в актуальних політичних процесах, що відбуваються в суспільстві. Ця політична дія є результатом відносин між суб'єктами та об'єктами політики, свого роду цінністю, яка показує рівень розвитку громадянського суспільства.

У Розділі 2 «**Процес та засоби досягнення політичної згоди**» аналізуються функції інститутів політичної згоди, розглядаються фактори її формування, визначаються засоби її досягнення, досліджується консенсус в якості механізму політичної згоди при управлінні соціально-політичними конфліктами.

У підрозділі 2.1 «*Функціонування інститутів політичної згоди та фактори її формування*» визначено, що на формування того або іншого ступеня політичної згоди істотний вплив здійснює соціально-політична активність мас. Вона виражається в акціях безпосереднього протесту та підтримки; висування учасниками протестів своїх політичних цілей і вимог; виникнення зон підвищеної соціальної та політичної нестабільності; в протидії рішенням,

прийнятих владою; в актах громадської непокори органам влади і т. п. У цьому аспекті важливого значення набувають ціннісні орієнтири у суспільстві, які формують мотиви і цілі громадян та визначають засоби їх забезпечення.

Демократичні перетворення в українській державі, що тривають й досі, привели до зростання різноманітних рухів і мобілізації населення навколо ідеї національного самовизначення. На сьогоднішній день існує ряд документів, які безпосередньо стосуються об'єднання суспільства та згоди: Декларація «Про державний суверенітет України» (1990 р.), Декларація єднання та співпраці заради майбутнього України (2005 р.), Меморандум взаєморозуміння між владою і опозицією (підписаний у 2005 р. В. Ющенком, В. Януковичем, Ю. Єхануровим), Універсал національної єдності (2006 рік) тощо.

Визначено, що основними показниками того або іншого ступеня політичної згоди можна визначити наступні: ступінь задоволеності громадян політикою держави в різних сферах, наявність і дієвість прав і свобод людини, розвиненість правової та політичної культури, рівень соціально-політичної активності громадян і форми її прояву, політична стабільність, розвиненість інститутів демократії та громадянського суспільства, наявність довіри до влади й інших політичних інститутів та інші.

У підрозділі 2.2 «Засоби досягнення політичної згоди: історичний досвід та сучасні умови» відзначається, що існує велика кількість механізмів, спрямованих на досягнення політичної згоди. Однак ці механізми існують самі по собі. Вони включені в систему політичної згоди, що містить у собі суб'єкти й об'єкти, інститути, процеси. Використання механізмів політичної згоди припускає наявність певних вмінь і навичок, а також особливих особистісних якостей, що визначає значимість інститутів політичної згоди, які не тільки формують необхідні для цього знання, навички та вміння, виховують певні особистісні якості, але й регламентують, контролюють, направляють поведінку окремих людей і їхніх груп, а також соціалізують і інформують їх. Крім того, інститути політичної згоди поряд з перерахованими загальними, володіють і своїми, тільки їм властивими механізмами.

Засоби досягнення політичної згоди на міжнародному рівні доповнюються принципами, яким повинні дотримуватися всі суб'єкти міжнародних відносин. Серед них: принцип виконання міжнародних зобов'язань; принцип співробітництва; принципи недоторканності та цілісності державної території, непорушності й недоторканності державних кордонів; принцип ненасильства. Обмін досвідом у досягненні згоди між країнами здатний істотно розширити базу згоди й, тим самим, підвищити її якість, як на національному, так і на міжнародному рівнях.

У підрозділі 2.3 «Консенсус як механізм політичної згоди при управлінні соціально-політичними конфліктами» зазначається, що, з позиції конфліктного реалізму, суть демократії не в тому, щоб виключити політичні конфлікти з життя суспільства, а в тому, щоб не допускати зриву в соціально-політичну деструкцію, забезпечити гуманістичне вирішення проблем суспільного розвитку.

Консенсус відносно правил вирішення конфліктів через принцип більшості є неодмінною умовою демократії. Це має безпосередньо відношення до функціонування політичного режиму. Якщо принцип більшості не визнається, то не визнається і демократичний режим як політична форма правління. Тому завданням процедурного консенсусу є формування згоди відносно правил, що регулюють незгоду й розглядають конфліктні ситуації. Отже, необхідною є інституціоналізація органами влади процесу врегулювання політичного конфлікту.

У *Висновках до Розділу 2* відзначається, що для сучасного політичного процесу основними інститутами політичної згоди є інститути держави (бажано соціальної) та громадянського суспільства. Найважливішу роль відіграють такі інститути, які безпосередньо впливають на рівень політичної соціалізації особистості.

У **Розділі 3 «Сучасне становище та головні напрями досягнення політичної згоди»** акцентується увага на аналізі показників політичної згоди в сучасному українському суспільстві та вивчається практика застосування круглих столів та пактів задля досягнення політичної згоди.

У *підрозділі 3.1 «Показники політичної згоди в сучасному українському суспільстві»* визначається, що ступінь політичної згоди безпосередньо залежить від ефективності й легітимності політичної влади, що виражається в її здатності забезпечити поступальний розвиток суспільства, спрямований на підвищення рівня і якості життя населення. Легітимність політичної влади тісно пов'язана з її ефективністю та проявляється в довірі до неї з боку громадян.

В Україні дотепер відсутня згода з приводу мети політичного розвитку, і це найсерйозніша перешкода на шляху демократичної модернізації. Щоб зупинити ці регресивні процеси і розпочати конструктивне політичне реформування, необхідно стабілізувати політичну ситуацію і, таким чином, розширити модернізаційні можливості політичної системи. В той же час, відмова від процесу політичного реформування не вдається доцільною, вона внесе подальше підвищення конфліктності та неузгодженості в діях політичних акторів. В Україні виникає нагальна потреба в об'єднуючих ідеях, на яких можна було б сформувати громадянське суспільство та соціальну державу. Однією з таких об'єднуючих ідей, безумовно, є національна ідея, яка здатна об'єднати всіх членів суспільства, попри їх політичні уподобання, в єдине співтовариство, що прагне до прогресу держави через створення соціально орієнтованої економіки та правового суспільства.

Іншою об'єднуючою ідеєю могла б бути екологічна. Екологічний стан та культура природокористування перестають бути внутрішньою справою окремих держав, оскільки сучасне людство існує за умов глобальної взаємозалежності.

У *підрозділі 3.2 «Застосування пактів та круглих столів у формуванні політичної згоди (зарубіжний досвід)»* йде мова про те, що вихід з будь-якої складної політичної ситуації вбачається в активній конструктивній співпраці всіх політичних сил з метою вироблення загальноприйнятого напрямку подальшого реформування політичної системи. Одним з елементів такої

співпраці може бути проведення відкритих круглих столів та пактів, які стануть не тільки інструментом обговорення дискусійних проблем, але й постійно діючим каналом інформації для суспільства.

Механізм «круглого столу» – це спосіб вирішення питання про владу, це угода між різноспрямованими політичними силами, засіб досягнення внутрішньоелітного консенсусу. Цей договір створює умови, сприятливий суспільний клімат, який дозволив би більш ефективно вирішувати економічні та політичні завдання країни. Пактування є найбільш прийнятною формою й важливим механізмом просування політичного процесу. Його основний принцип складається у висновку пактів, угод, до яких залучені правлячі групи колишнього режиму, а також ті, хто був відсторонений від влади або взагалі не мав влади. Щоб пактування було успішним, необхідні дві умови: в укладених пактах повинні брати участь всі основні політичні сили даного суспільства і політична гра мати бути чесною. Однак при загальній низькій правовій культурі суспільства, при відокремленості політичної еліти від масових груп реальне, а не формальне виконання цих умов виявляється практично неможливим.

Пакти повинні гарантувати опозиції реальні можливості участі у розробці найважливіших політичних рішень і тим самим сприяти її інтеграції в політичне життя цих країн. Прикладом такого роду пакту деякою мірою можна вважати «Універсал національної єдності» (03.08.2006), в якому, прямуючи до загальнонаціонального примирення і запроваджуючи традицію національного політичного і суспільного діалогу, політичні сили узгодили План дій для забезпечення національної єдності, зокрема, на створення політичних та правових умов для безперешкодної діяльності опозиції у виборних органах влади усіх рівнів. Цей документ, на жаль, так і не став дійсним політичним керівництвом для правлячої і опозиційної еліти в країні та певною моральною і законодавчою базою для вирішення політичного конфлікту. Подібним пактом можна вважати Декларацію єднання та співпраці заради майбутнього України (13 вересня 2005).

У *Висновках до Розділу 3* зазначається, що головними факторами, що перешкоджають ефективному функціонуванню основних інститутів політичної згоди в сучасній Україні є низький рівень політичної соціалізації особистості, низький рівень та невизначеність типу політичної культури, неадекватна поведінка в здійсненні політичного процесу та відсутність реального розуміння цих процесів громадянами суспільства загалом, та політичними акторами зокрема.

У Висновках викладаються основні результати і підсумки дисертаційної роботи, які були отримані в ході дослідження.

Політична згода визначається як політична дія, що є результатом відносин між суб'єктами та об'єктами політики, а щодо суспільства – вона виступає в якості цінності та показує рівень розвитку громадянського суспільства.

Політична згода виконує регулятивну, інноваційну, комунікативну, інтегративну, стабілізаційну, розвиваючу, адаптаційну, консолідуючу та культурно-трансляційну функції. В основі політичної згоди лежать загальні цінності,

ступінь збігу яких і визначає високий, середній або низький ступінь політичної згоди.

Політична згода є, насамперед, відношенням між суб'єктами в політичній сфері суспільства. Суб'єкти як елемент структури політичної згоди завжди представлені в конкретній взаємодії між політичними акторами, які здійснюють пошук певного рівня згоди. При цьому, суб'єкти політичного процесу різними засобами впливають один на одного. Це стосується й процесу досягнення політичної згоди, для дослідження якої використовують так звані ефекти політичної оцінки – політичну фасілітацію та політичну інгібіцію. Ці процеси можуть супроводжуватися нестабільністю і конфліктами у суспільстві, що відображаються не тільки на їхньої спрямованості, але й на результатах.

Передумовою політичної згоди є протиріччя, що сформувалися між суб'єктами політичної діяльності, які, з одного боку, об'єктивно ставлять суб'єктів перед необхідністю їхнього подолання, а з іншого – змушують захищати за допомогою даного консенсусу свої інтереси. Протиріччя, що відбуваються в політичному процесі та в суспільстві загалом, приводять до перетворення існуючого положення в якісно нове явище, яке персоніфікує певний рівень згоди в суспільстві. При цьому, владні інститути здатні підтримувати навіть ті норми та цілі, які не відповідають потребам розвитку суспільства, розходяться з політичними традиціями населення та суперечать менталітету й інтересам громадян. Через цю обставину політичний консенсус стає тактичним прийомом з організації змови влади проти суспільства. У той же час політична згода припускає наявність політичної волі у суб'єктів, їхню внутрішню націленість на консенсус, без якої неможливо його досягнення.

Наявність політичної згоди в суспільстві та єдність політичного організму є найважливішим показником рівня відповідності сформованих форм політичного життя соціально-економічним відносинам, духовному потенціалу суспільства. Політична згода виступає як засіб досягнення політичної цілісності, що є результатом інтеграції та узгодження окремих інтересів.

В Україні проблема досягнення політичної згоди на сучасному етапі є відкритою як в теоретичному плані, так й в практичному. Особливу гостроту численним і повсюдно виникаючим конфліктам надає та обставина, що вони відбуваються на рівні соціальних онтологій. Несумісність останніх виключає не тільки згоду, але й просте розуміння протилежної сторони. Для українського політичного дискурсу характерні спроби нав'язати опонентам не тільки свої ідеологічні уявлення, але й власну картину світу. Дискурс політичних акторів утруднений суто ідеологічними побудовами, підтверджуючи, що політичне мислення ще не пройшло стадію раціоналізації. Пошуки загальнонаціональної згоди ведуться хаотично, коли влада попадає у важку ситуацію, відчуває суспільне відторгнення, катастрофічне падіння довіри до персоналій, до інститутів і до політичного режиму в цілому.

Серйозними підставами для досягнення згоди різними політичними партіями й організаціями є досить великі масштаби загальних політичних інтересів. База для згоди в суспільстві розширюється за умови виконання

прийнятих політичними суб'єктами зобов'язань (наказів виборців, передвиборних програм і т. д.). Цьому сприяє також створення різних суспільно-політичних структур: погоджувальних комісій, суспільних палат, проведення форумів, конференцій і т. п., що сприяють контролю за діяльністю суб'єктів політичного життя. У процесі політичної боротьби народжуються нові політичні сили, визрівають нові партії й рухи, відбувається відбір талановитих державних і суспільних діячів.

В політичних технологіях налічується три основних способи вирішення конфліктів: стратегія компромісу, стратегія однобічного домінування та інтегративна або консенсусна стратегія. Остання передбачає можливість урахування та інтеграції інтересів всіх конфліктуючих сторін за умови перегляду ними своїх цілей, їхньої постійної інновації та корекції. Ця стратегія визнається універсальною, придатною для вирішення конфлікту будь-якого типу, є найбільш результативною та соціально корисною. При досягненні політичної згоди перемога установки на переговори створює механізм, який перешкоджає процесам загострення напруженості та поглиблення економічної кризи.

На міжнародному рівні, як і всередині окремо взятих держав, першорядне значення надається переговорам, які розглядаються в якості найбільш доступних, гнучких і ефективних засобів мирного врегулювання спорів та конфліктів, а також як найпоширенішого й діючого механізму прийняття політичних рішень. Перевага переговорів, як механізму мирного вирішення суперечок та конфліктів, полягає в тому, що конкретні цілі, склад учасників, рівень, форми та інші процедурні питання ведення переговорів встановлюються самими сторонами, що сперечаються. Переговори можуть приводити до проміжних результатів: безпосереднього вирішення суперечки та досягненню домовленості про застосування інших мирних засобів вирішення суперечки. До стратегічних ліній поведінки на переговорах слід віднести профілактику конфліктів, пристосування, компроміс і співробітництво, трактуючи останнє як домовленість поза межами звичайного торгу.

У багатьох демократичних країнах накопичений значний досвід політичної боротьби, що не приводить до якої-небудь дезорганізації громадського життя. Сплески політичної боротьби за владу, особливо в період парламентських виборів і виборів глав держав, як правило, не дестабілізують суспільство. Більш того, рівень розвитку політичної культури забезпечує прихід влади, що відповідає новим зигзагам у розвитку суспільства; що й служить його прогресу.

Щодо сучасної України, то тільки конструктивне політичне реформування, засноване на політичній згоді суб'єктів політики, в змозі зупинити дезінтеграційні та деградаційні процеси і розпочати стабілізувати політичну ситуацію. Одним з елементів такої співпраці може бути проведення відкритих круглих столів, які стануть не тільки інструментом обговорення дискусійних проблем, але й постійно діючим каналом інформації для

суспільства, що зробить владу більш відповідальною, прозорою та зрозумілою для всіх громадян.

Список опублікованих праць за темою дисертації:

1. Карагіоз Р. С. Політична згода в сучасному суспільстві: роль, типологія та рівні / Р. С. Карагіоз // Актуальні проблеми політики. – Одеса: Фенікс, 2009. – Вип. 37. – С. 307-312.
2. Карагіоз Р. С. Сутність публічної політики та визначення агентів поля політики / Р. С. Карагіоз // Науковий вісник. – № 21 (99). – Одеса, 2009. – С. 136-143.
3. Карагіоз Р. С. Сучасні засоби досягнення політичної згоди / Р. С. Карагіоз // Актуальні проблеми політики. – Одеса: Фенікс, 2010. – Вип. 40. – С.
4. Карагіоз Р. С. Комунікативні дії як засіб досягнення взаємопорозуміння учасників політичного процесу / Р. С. Карагіоз // Актуальні проблеми політики. – Одеса: Фенікс, 2010. – Вип. 39. – С. 252-256.
5. *Карагіоз Р. С. Сучасні засоби досягнення політичної згоди / Р. С. Карагіоз* // Актуальні проблеми політики. – Одеса: Фенікс, 2010. – Вип. 40. – С. 273-283.

Анотація

Карагіоз Р.С. Механізми досягнення політичної згоди в сучасному політичному процесі. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата політичних наук за спеціальністю 23.00.02 – політичні інститути та процеси. – Державний заклад «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського», Одеса, 2011.

Дана дисертаційна робота є одним з перших в українській політології дослідженням, яке присвячено теоретичним і практичним проблемам досягнення політичної згоди в умовах сучасного політичного процесу.

Для розуміння природи політичної згоди застосовано теорію дії механізму соціальної оцінки скрізь політичну призму. Визначено, що суб'єкти політичного процесу по-різному сприймають один одного й різними засобами бажають впливати один на одного. На основі теорії рольової політичної напруги визначено, що при досягненні політичної згоди перемога установки на переговори створює механізм демократизації, який перешкоджає процесам загострення напруженості та поглиблення економічної кризи.

Уточнено розуміння терміну політична згода на основі аналізу його природи та змісту; системну якість політичної згоди; сфери життєдіяльності суспільства та напрямки діяльності політичної влади, де політична згода є необхідною умовою вирішення соціально-політичних конфліктів та подальшого розвитку суспільства; класифікацію функцій політичної згоди.

Ключові слова: політична згода, угода, демократизація, консенсус, політичний конфлікт, переговори, політичний процес.

Аннотация

Карагиоз Р. С. Механизмы достижения политического согласия в современном политическом процессе. - Рукопись.

Диссертация на соискание научной степени кандидата политических наук по специальности 23.00.02 – политические институты и процессы. – Государственное учреждение «Южно-Украинский национальный педагогический университет имени К. Д. Ушинского», Одесса, 2011.

Данная диссертационная работа является одним из первых в украинской политологии исследованием, которое посвящено теоретическим и практическим проблемам достижения политического согласия в условиях современного политического процесса.

Для понимания природы политическое согласие применена теория действия механизма социальной оценки через политическую призму. Определено, что субъекты политического процесса по-разному воспринимают друг друга и разными средствами желают влиять один на другого. Это касается и процесса достижения политического согласия. Для этого используют так называемые эффекты политической оценки: политическая фасилитация и политическая ингибция. Политическая фасилитация предусматривает стимулирующее влияние одних политических актеров на поведение других. Политическая ингибция проявляется в политически-психологическом эффекте обратного действия. Это выражается в отрицательном влиянии одного политической актера на другого. Это влияние может иметь и эффект приостановления действий. Эти аспекты прямым образом влияют на процесс формирования политического согласия в обществе. Благодаря такому процессу происходит дальнейшее развитие политической системы или путем мирных переговоров, компромисса и консенсуса, или – обратный отрицательный процесс – это революция и дезориентация общества в политических процессах.

На основе применения закона единства и борьбы противоположностей, определено, что противоречия в политическом процессе и в обществе в целом приводят к преобразованию существующего положения в качественно новое явление, которое персонифицирует определенный уровень политического согласия в обществе.

Обосновывается, что властные институты способны поддерживать даже те нормы и цели, которые не отвечают потребностям развития общества, расходятся с политическими традициями населения и противоречат менталитету и интересам граждан. На основе теории ролевой политическое напряжение определено, что при достижении политического согласия установка на переговоры создает механизм демократизации, который препятствует процессам обострения напряженности и углубление экономического кризиса.

Уточняется понимание политического согласия на основе анализа его природы и содержания. Дается анализ сфер жизнедеятельности общества и направления деятельности политической власти, где политическое согласие является необходимым условием управления социально-политическими конфликтами и дальнейшего развития общества.

Рассматриваются основные политические технологии разрешения конфликтов, представленные тремя стратегиями: стратегия компромисса, стратегия одностороннего доминирования и интегративная или консенсусная стратегия. Последняя предусматривает возможность учета и интеграции интересов всех конфликтующих сторон при условии пересмотра, инновации и коррекции поставленных задач. Эта стратегия признается универсальной для разрешения конфликта любого типа, являясь наиболее результативной и социально полезной.

На международном уровне, как и внутри отдельно взятых государств, первостепенное значение имеют переговоры, которые рассматриваются в качестве наиболее доступных, гибких и эффективных средств мирного урегулирования споров и конфликтов, а также как самый распространенный и действующий механизм принятия политических решений. Преимущество переговоров как механизма мирного решения споров и конфликтов заключается в том, что конкретная цель, состав участников, уровень, форма и другие процедурные моменты ведения переговоров устанавливаются самими спорящими сторонами. К стратегической линии поведения на переговорах следуют отнести профилактику конфликтов, приспособления, компромисс и сотрудничество, трактуя последнее как договоренность вне пределов обычного торгового.

В демократических странах накоплен значительный опыт политической борьбы, которая не приводит к какой-либо дезорганизации общественной жизни. Борьба за власть, особенно в период парламентских выборов и выборов главы государства, как правило, не дестабилизируют общество, в котором уровень развития политической культуры обеспечивает конструктивное содержание и, следовательно, благоприятные последствия этой борьбы.

В Украине в настоящее время, к сожалению, все еще отсутствует соответствующий механизм принятия согласованных политических действий, направленных на стабилизацию политической ситуации.

Главными факторами, которые препятствуют эффективному функционированию основных институтов политического согласия в современной Украине являются низкий уровень политической социализации личности, низкий уровень и неопределенность, типа политической культуры, неадекватное поведение в осуществлении политического процесса и отсутствие реального понимания этих процессов гражданами общества в целом, и политическими актерами в частности (невзирая на их непосредственное отношение к политике как к профессии).

Ключевые слова: политическое согласие, соглашение, демократизация, консенсус, политический конфликт, переговоры, политический процесс.

Summary

Karagioz R. S. Mechanisms of political consent achievement in a modern political process. – Manuscript.

Thesis to obtain the scientific degree of Candidate of Political Science speciality 23.00.02 – Political Institutions and processes. South Ukrainian National Pedagogical University named after K. D. Ushinskiy, Odessa, 2011.

For understanding of political consent nature the theory of action of social estimation mechanism is applied under political prism. It was exposed, that subjects of political process variously perceive each other and wish to influence on each other by different facilities. On the basis of theory of role political tension was exposed, that at achievement of political consent victory of setting on negotiations creates the mechanism of democratization, which hinders to processes of intensifying of tension and deepening of economic crisis.

The understanding of term political consent on the basis of analysis of its nature and maintenance are specified, system quality of political consent, spheres of society vital functions and directions of political power activity, where a political consent is the necessary condition of socio-political conflicts decision and further development of society; classification of functions of political consent.

Keywords: political consent, agreement, democratization, consensus, political conflict, negotiations, political process.